

Wybrane zagadnienia dotyczące ryzyka cenowego producentów owoców i warzyw

mgr inż. Łukasz Zaremba

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Specyfika rynku owoców i warzyw w Polsce

- Rynek owoców i warzyw jest integralną częścią sektora rolnego, lecz cechuje się pewnymi specyficznymi właściwościami.
- Uprawa owoców i warzyw pełni szereg funkcji społecznych, środowiskowych oraz ekonomicznych.
- W ogólnym podziale produkcji na trzy główne kierunki widać wyraźną regionalizację w przypadku upraw sadowniczych i krzewów owocowych. Bardziej rozproszone są gospodarstwa w których uprawiane są warzywa polowe.
- Największy udział w strukturze gatunkowej owoców z drzew mają w Polsce jabłka, wiśnie oraz śliwki, spośród owoców jagodowych truskawki, porzeczki czarne oraz maliny, a z warzyw kapusta głowiasta, marchew i cebula.

Specyfika rynku owoców i warzyw w Polsce

- Z chwilą przystąpienia Polski do UE, nasz kraj objęty został ponadto przepisami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Wspólnej Organizacji Rynków Owoców i Warzyw (WOROiW), co znacznie ułatwiło producentom funkcjonowanie w relatywnie nowej dla nich rzeczywistości gospodarki wolnorynkowej
- Wraz z kolejnymi zmianami w WPR, wprowadzane są zapisy minimalizujące zakres i zasięg wsparcia instytucjonalnego, przy jednoczesnym wzroście znaczenia mechanizmów rynkowych.
- Obecnie uprawa warzyw i owoców w naszym kraju oraz sytuacja ekonomiczna gospodarstw ogrodniczych, jest w głównej mierze determinowana warunkami gospodarczymi całej Unii Europejskiej
- W większości rozwiniętych krajów UE do przetwórstwa kierowanych jest 20-30% zbieranych warzyw, natomiast w Polsce przetwórstwo jest jedną z podstawowych form zagospodarowania owoców i warzyw, a produkcja przetworów wykazuje w ostatnich latach tendencję wzrostową. Udział tej formy zagospodarowania, wynosi ok. 30-45% zebranych plonów.

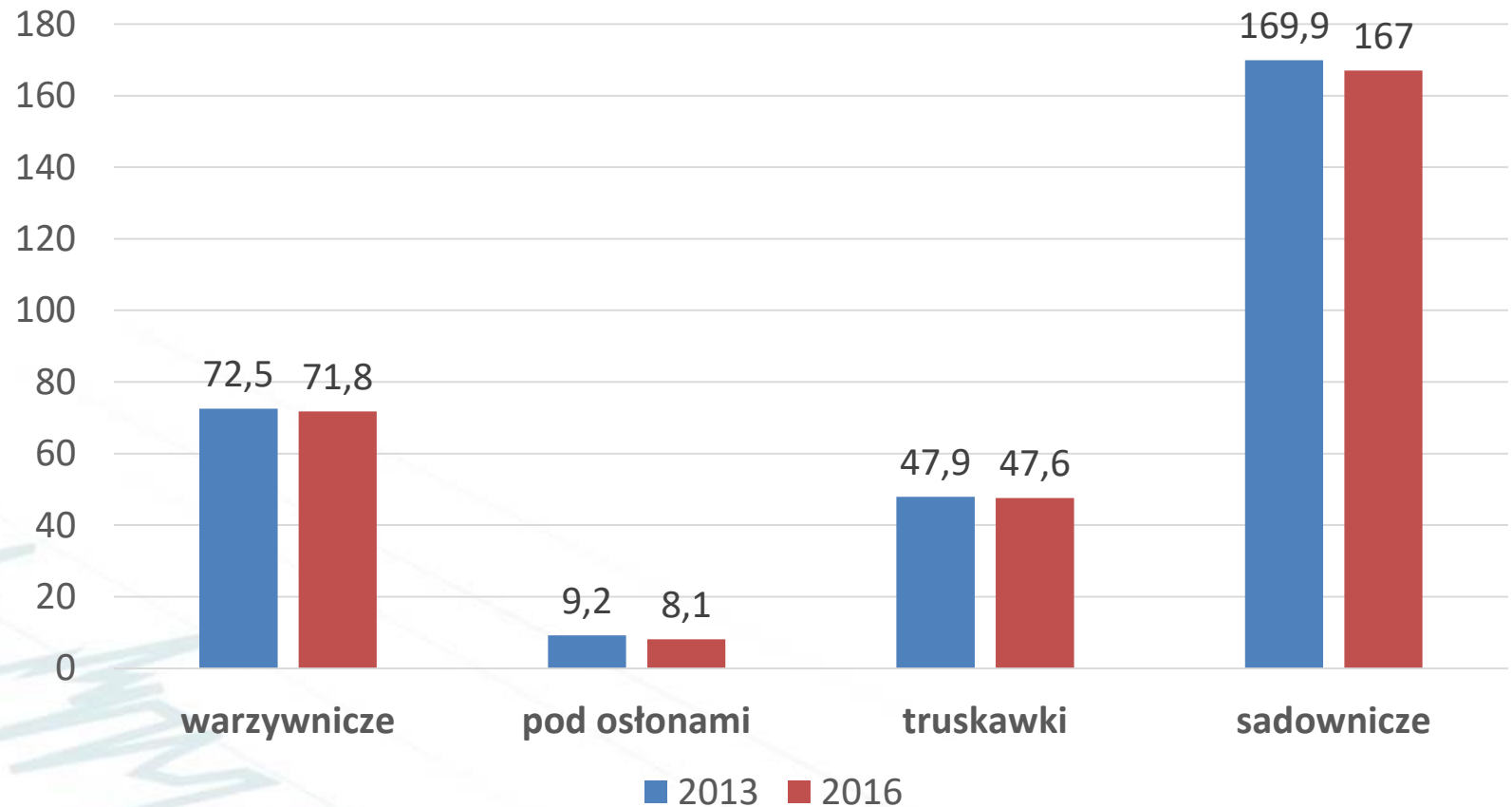
Specyfika rynku owoców i warzyw w Polsce

- Presja na podnoszenie skali produkcji i wydajność wiąże się z koniecznością ciągłego inwestowania w nowe rozwiązania techniczne.
- Na rynku owoców i warzyw, częstym zjawiskiem jest niedostosowanie podaży i popytu, zarówno na płaszczyźnie ilościowej, czasowej, jak i przestrzennej.
- Polski rynek jest zróżnicowany zarówno pod względem kierunku zagospodarowania owoców i warzyw, czy też przyjętych strategii ich sprzedaży i kanałów dystrybucji.
- Mniejsza skala stabilnych powiązań między podmiotami na rynku owoców skutkuje silniejszą zmiennością cen, do której prowadzi również rywalizacja o surowiec między firmami przetwórczymi i zagranicznymi pośrednikami.

Specyfika rynku owoców i warzyw w Polsce

- Ostateczny wpływ na sytuację na rynku owoców i warzyw, mają warunki atmosferyczne, które ze względu na globalne zmiany klimatyczne stają się coraz mniej stabilne.
- Istotną słabością sektora ogrodniczego jest przy tym długi cykl produkcyjny, którego modyfikacje w trakcie trwania są w praktyce bardzo ograniczone.

Liczba gospodarstw w Polsce w tys.

Ryzyko

termin „ryzyko” używany jest gdy przyszły rezultat działań jest niemożliwy do określenia, ale znany jest rozkład prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych wyników.

Klasyfikacja ryzyka

Ryzyko zwykłe	
Zdarzenia, które występują z dużą częstotliwością, mają lokalny charakter i zazwyczaj powodują niewielkie szkody	
Zarządzanie ryzykiem na poziomie gospodarstwa	Wsparcie publiczne ex ante (UE/ kraj)
Zmianowanie upraw, odpowiedni dobór gatunków i odmian, dywersyfikacja produkcji, rozwój infrastruktury zapobiegawczej (system nawadniania, przeciwnadciśnieniowy, przeciwpromykowy) środki sanitarne i fitosanitarne	Dotowane inwestycje o charakterze zapobiegawczym, monitoring chorób, doradztwo, usługi szkoleniowe, bezpośrednie płatności z UE
Ryzyko zbywalne	
Zdarzenia, które występują z mniejszą częstotliwością, a rolnikom trudniej jest sprostać im samodzielnie	
Zarządzanie ryzykiem z wykorzystaniem narzędzi rynkowych	Wsparcie publiczne ex ante (UE/ kraj)
Instrumenty rynku prywatnego (ubezpieczenia, kontrakty terminowe (forward i future) fundusze ubezpieczeń wzajemnych, spółdzielnie, organizacje producentów	Dopłaty do ubezpieczeń, dofinansowanie do funduszy ubezpieczeń wzajemnych (UE/kraj), środki rynkowe w ramach WPR
Ryzyko katastroficzne	
Zdarzenia, które występują rzadko, ale mają charakter systemowy i powodują szkodę na dużą skalę	
-----	Wsparcie publiczne ex post (UE/ kraj)
-----	Środki nadzwyczajne w ramach WPR, inne fundusze unijne, pomoc ad hoc

Problem ryzyka cenowego

- Ryzyko cenowe jest jednym z wielu rodzajów ryzyka
- Ryzyko cenowe producentów owoców i warzyw jest wypadkową kilku nakładających się na siebie czynników
- W produkcji rolnej i ogrodniczej, generalną tendencją występującą wśród wielu rolników jest formułowanie oczekiwań wobec poziomu przyszłej ceny sprzedaży na bazie kosztów ponoszonych w toku produkcji
- Przejawem ryzyka cenowego są nadmierne wahania krótkookresowe (wahania losowe), a także średniookresowe w stosunku do przewidywalnych tendencji.
- Z punktu widzenia producenta owoców i warzyw ryzyko cenowe zależy zarówno od możliwości przetargowych, ale też od obranego kierunku zbytu i sposobu dystrybucji towaru

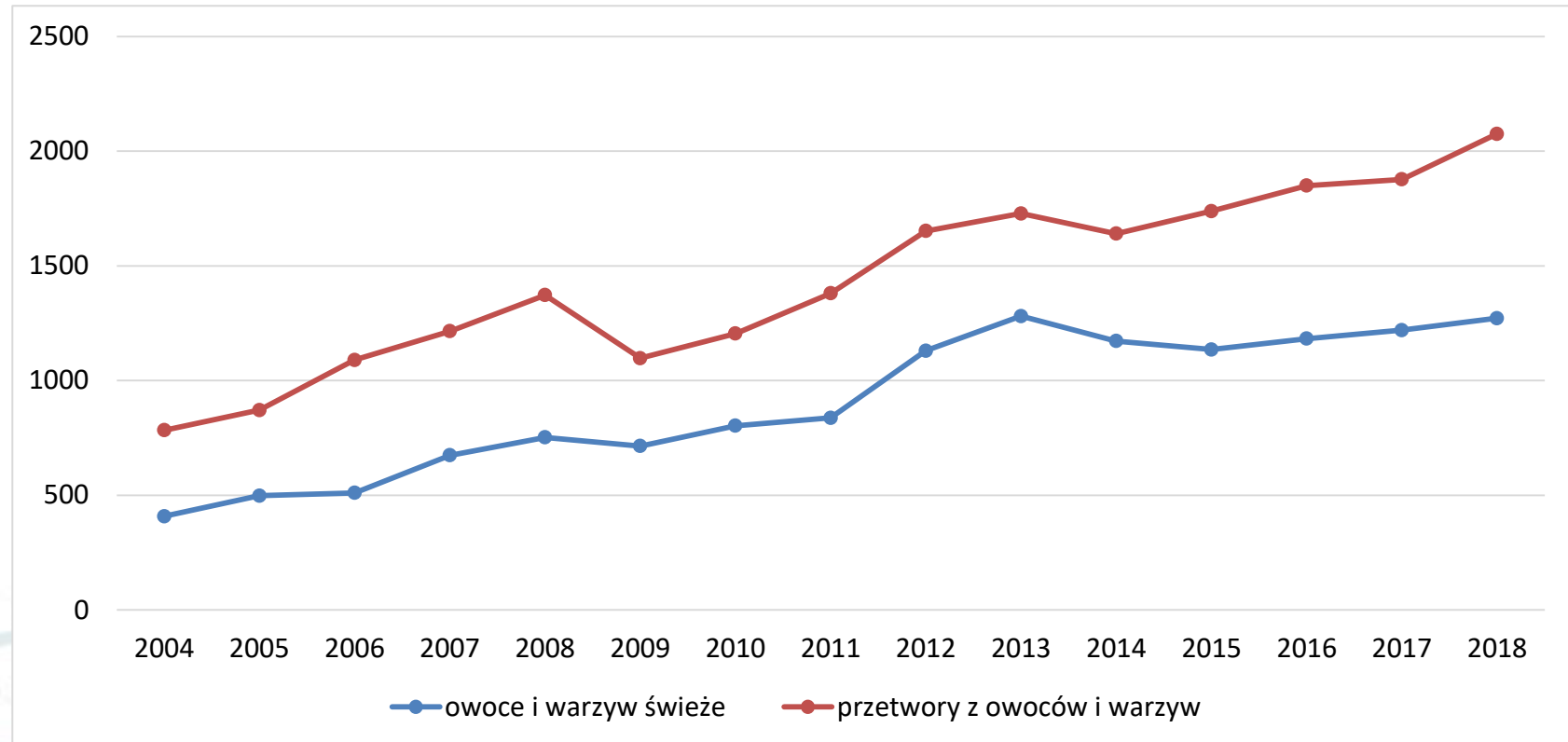
Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania zmienności cen

Wewnętrzne	Zewnętrzne
Produktywność czynników wytwórczych	Warunki pogodowe
(Koszty produkcji)	Powiązania międzynarodowe
	WPR
	Rozwój rynku biopaliw
	Kursy walutowe

Wpływ globalizacji i integracji na rynek owoców i warzyw

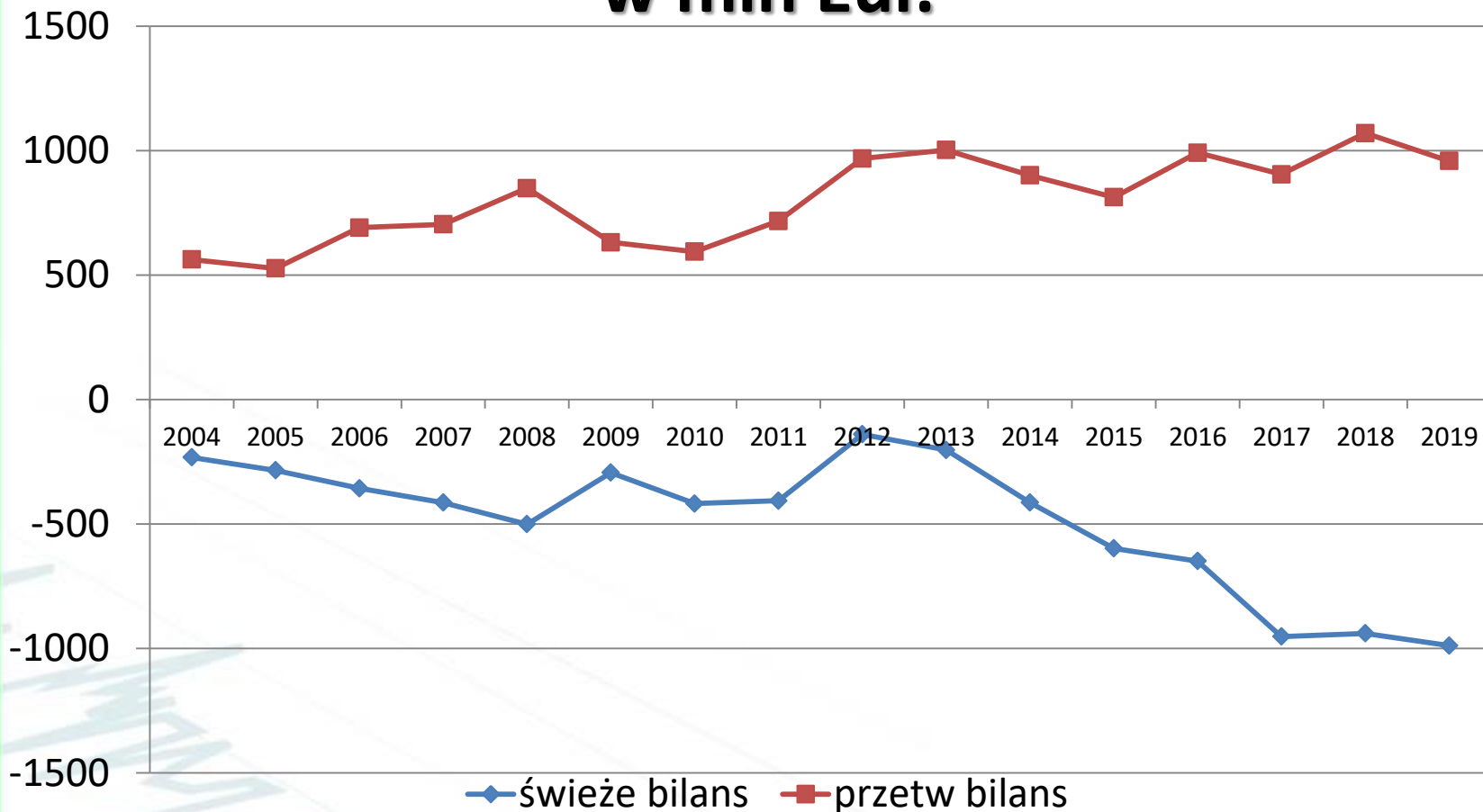
- Istotę procesu globalizacji stanowi minimalizacja kosztów produkcyjnych i operacyjnych oraz znoszenie barier (również fizycznych) w międzynarodowej wymianie gospodarczej.
- Integracja jest procesem, który zachodzi zarówno w obrębie rynków towarów, kapitału, siły roboczej jak i technologii oraz informacji.
- Oddziaływanie globalizacji i liberalizacji na rolnictwo jest wielorakie i wielokierunkowe, zaś sama globalizacja sektora rolnego jest obecnie procesem niepełnym i nierównomiernym.

Wartość eksportu owoców, warzyw i ich przetworów z Polski w mln Euro

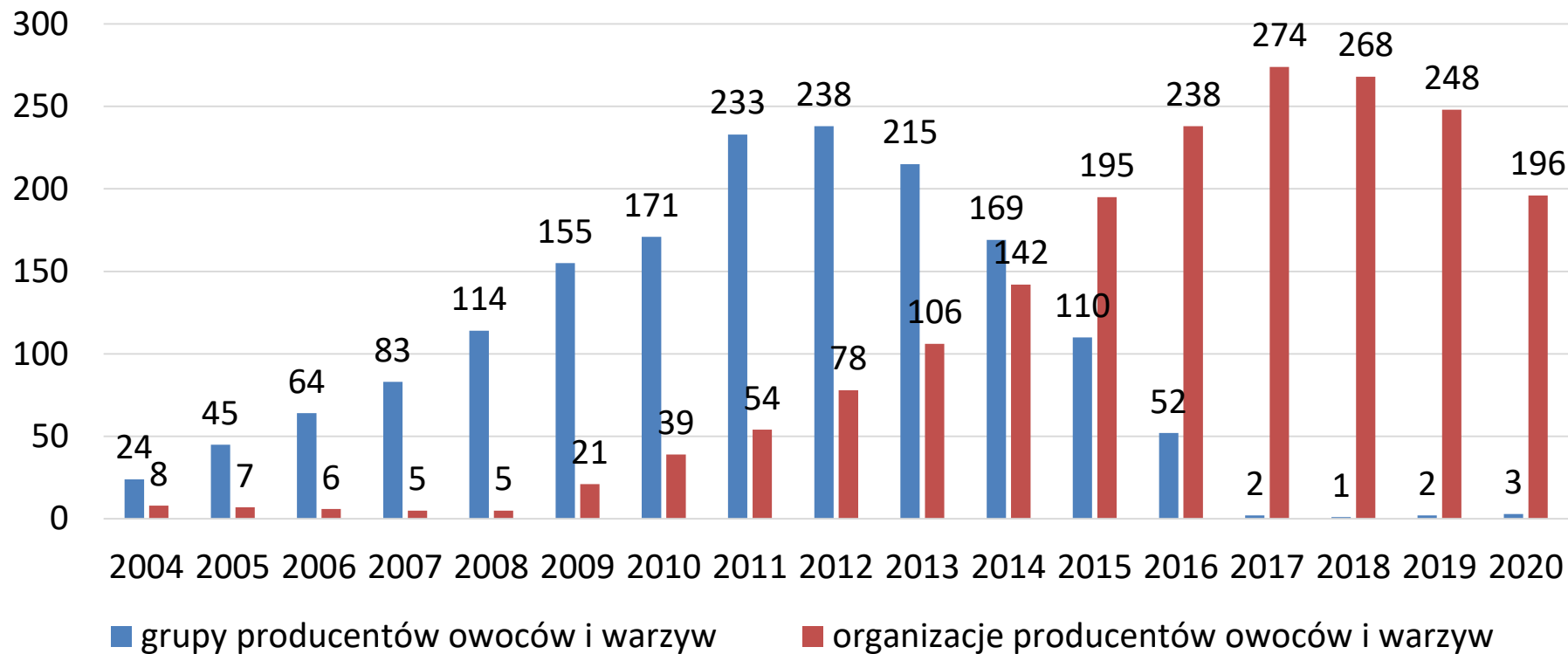

Źródło: Ministerstwo Finansów

Bilans wymiany handlowej Polski warzywami i owocami świeżymi oraz ich przetworami w mln Eur.

Rola grup i organizacji producenckich w ograniczaniu ryzyka cenowego

Niesprawność mechanizmu rynkowego

- Cykle koniunkturalne,
- Zawodność konkurencji,
- Nieelastyczności popytu lub podaży, małej giętkości (wrażliwości) cenowej oraz asymetrii informacji ,
- Brak dostatecznie rozwiniętego mechanizmu rynkowego dla danego dobra,
- Dysproporcje pod względem możliwości oddziaływania na sytuację rynkową,
- Nieodpowiednia wycena dóbr publicznych.

Rynkowy mechanizm i narzędzia ograniczania ryzyka zmienności cen

- Regulowanie **podaży**, np: gromadzenie i finansowanie zapasów, ustanawianie kwot rynkowych, limitowanie obszaru upraw, ustalanie ograniczeń terminów skupu, kontraktacja produkcji, standaryzacja produkcji żywnościowej, ochrona przed importem (cła, opłaty wyrównawcze, podatki importowe, ograniczenia ilościowe, licencje importowe i inne), ale także realizowane przede wszystkim w sytuacjach kryzysowych wycofanie produktów z rynku.
- Wspieranie **popytu**, m. in.: subwencje wspierające konsumpcję żywności (bazy żywnościowe, posiłki szkolne, program owoce i warzywa w szkole, wykorzystywanie żywności do celów charytatywnych, pomocy żywnościowej itp.).

Narzędziem pośrednim, wpływającym zarówno na stronę popytową, jak i podażową jest natomiast wspieranie eksportu (subsydia, dopłaty, zwolnienia podatkowe, zwroty cła itp.). Ta forma wsparcia rynku owoców i warzyw nie jest obecnie stosowana przez państwa należące do UE.

Rynkowy mechanizm i narzędzia ograniczania ryzyka zmienności cen

- Odrębną kategorię narzędzi rynkowych stanowią rozwiązania wykorzystywane do poprawy organizacji rynku i bezpośrednio ukierunkowane na minimalizację ryzyka, m. in.: ubezpieczenia, fundusze ubezpieczeń wzajemnych, spółdzielnie rolnicze, czy też organizacje producentów,
- potencjalnie dostępne są także bardziej zaawansowane rozwiązania, np.: opcje, kontrakty terminowe (forward i futures), czy instrumenty pochodne (hedging).

Pozarynkowy mechanizm ograniczania ryzyka zmienności cen, rozwiązania w UE

	Odnośny poziom ryzyka	Filar	Instrumenty
	zwykłe	I	płatności bezpośrednie
Instrumenty zapobiegania ryzyku i zarządzania nim (środki ex ante)	zbywalne	I	wsparcie na rzecz organizacji producentów w sektorze owoców i warzyw, w tym dopłaty do składek z tytułu ubezpieczenia zbiorów i na rzecz funduszy ubezpieczeń wzajemnych
	zbywalne	II	narzędzia zarządzania ryzykiem: dopłaty do składek ubezpieczeniowych dofinansowanie ubezpieczeń wzajemnych (w tym narzędzie stabilizacji dochodów)
	zwykłe		wsparcie inwestycji mających na celu zapobieganie występowania strat i odtworzenie produkcji
	zwykłe		wsparcie inwestycji w środki trwałe
	zwykłe		usługi doradcze – np. system doradztwa rolniczego
	zwykłe		transfer wiedzy i działania informacyjne
	zbywalne		wsparcie przy zakładaniu grup i organizacji producentów; wsparcie promowania współpracy

Pozarynkowy mechanizm ograniczania ryzyka zmienności cen, rozwiązania w UE

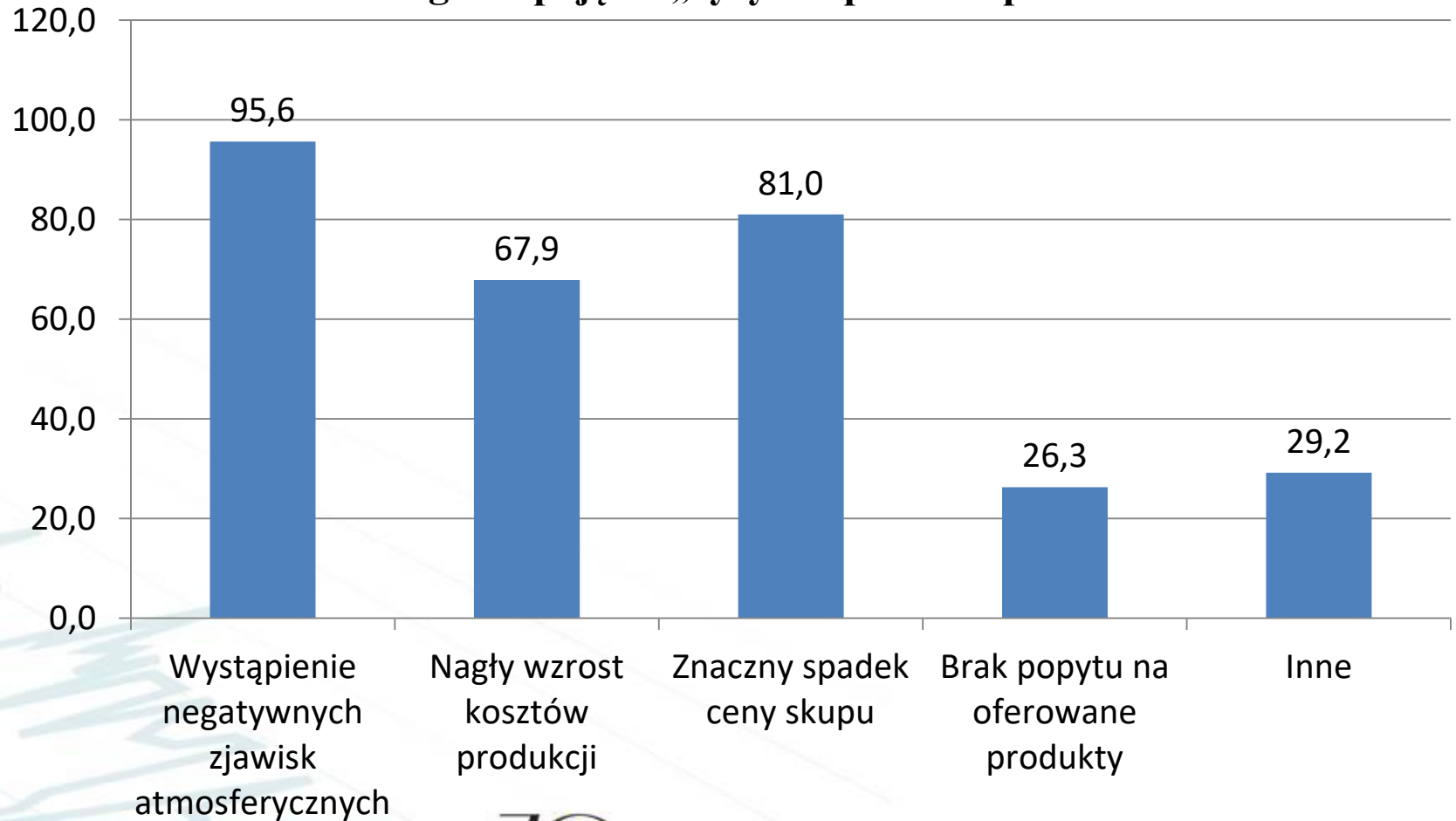
	Odnośny poziom ryzyka	Filar	Instrumenty
Środki nadzwyczajne, (środki ex post)	katastroficzne	I	interwencja publiczna i dopłaty do prywatnego przechowywania
	katastroficzne		środki przeciwdziałania zakłóceniom na rynku
	katastroficzne		środki dotyczące utraty zaufania konsumentów spowodowane zagrożeniami dla zdrowia ludzi, zwierząt lub roślin
	katastroficzne		środki rozwiązywania określonych problemów

Wybrane rodzaje płatności bezpośrednich w zł/ha

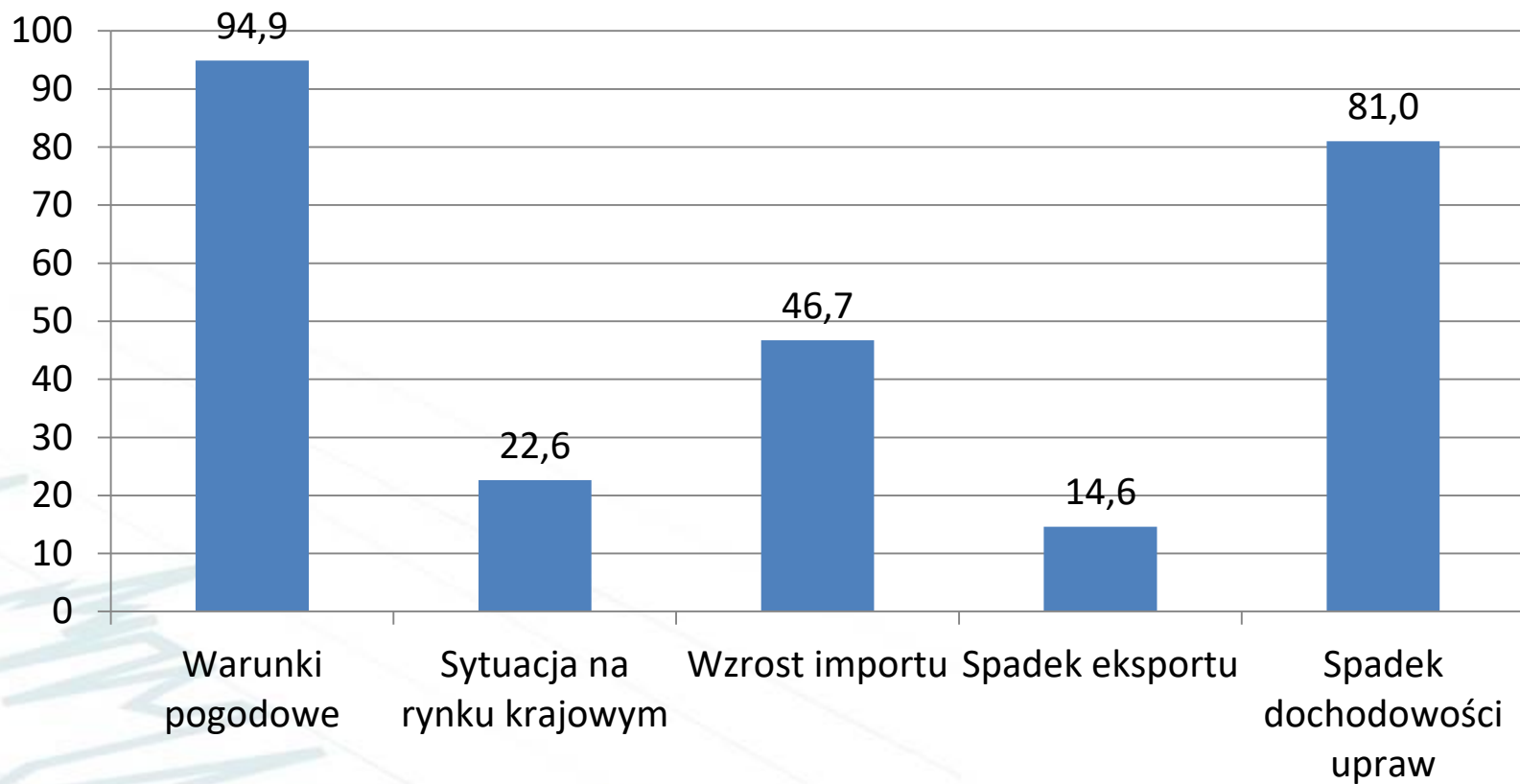
Rodzaj płatności	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Jednolita Płatność Obszarowa (JPO) ^a	732,06	830,30	910,87	453,70	462,05	461,55	459,19	471,64	483,79
Oddzielna płatność z tytułu owoców i warzyw (płatność do pomidorów) ^d	162,10zł/tona	167,44 zł/tona	165,55 zł/tona	4 272,62	3074,09	1654,30	3320,78	2250,81	2575,02
Oddzielna płatność do owoców miękkich	2670,66	1579,54	1569,76	927,65	904,78	-	-	-	-
Płatność do truskawek ^e	-	-	-	-	-	1118,75	1054,35	1136,95	1204,72
Płatność za zazielenianie ^b	-	-	-	304,31	310,10	309,77	308,18	316,54	323,85
Płatność dodatkowa ^c	-	-	-	170,11	172,79	177,02	178,01	184,98	182,02
Płatność dla młodego rolnika	-	-	-	258,97	231,97	214,82	175,62	165,10	256,62

Wstępne wyniki badań

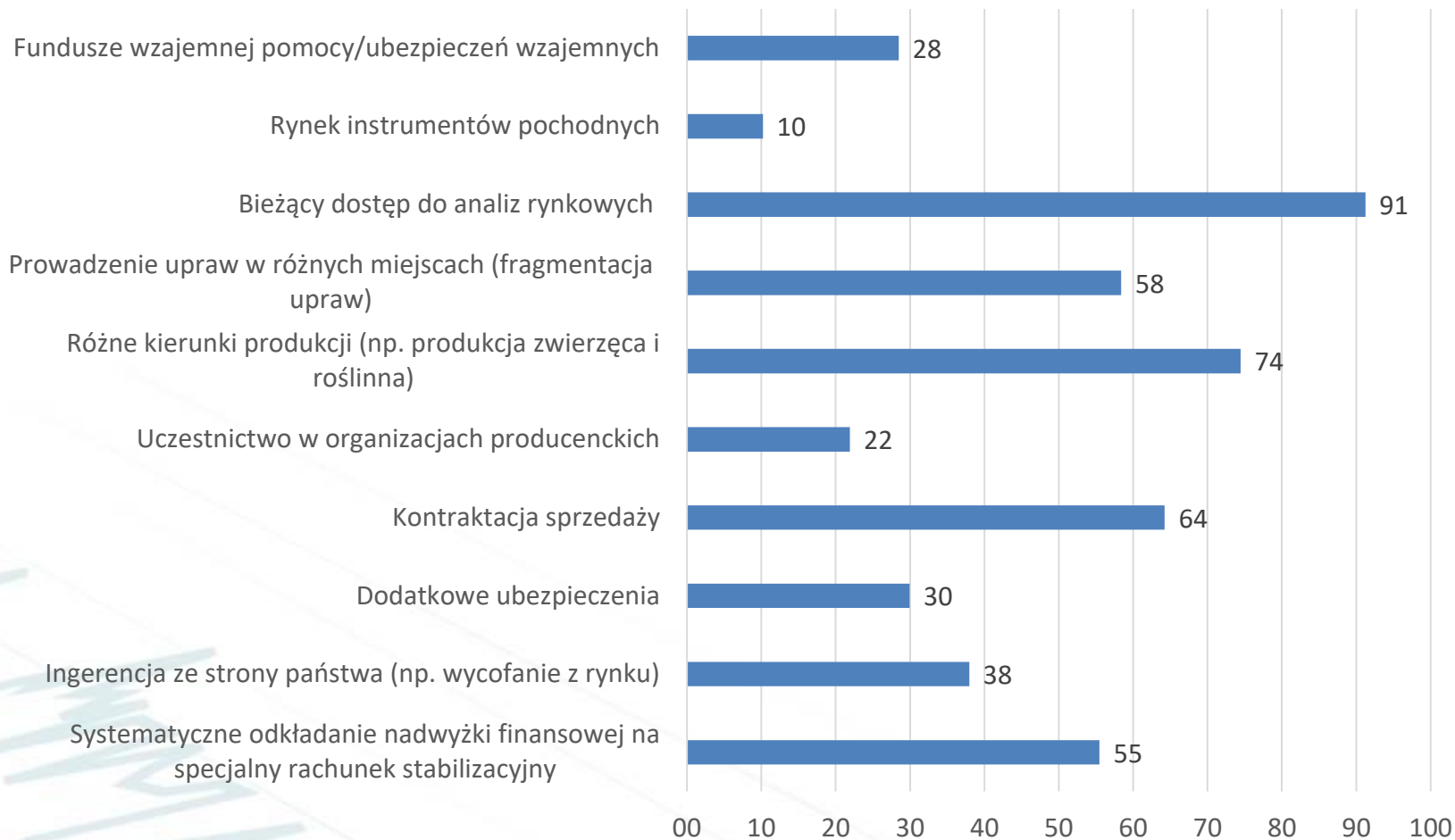
Postrzeganie pojęcia „ryzyko” przez respondentów

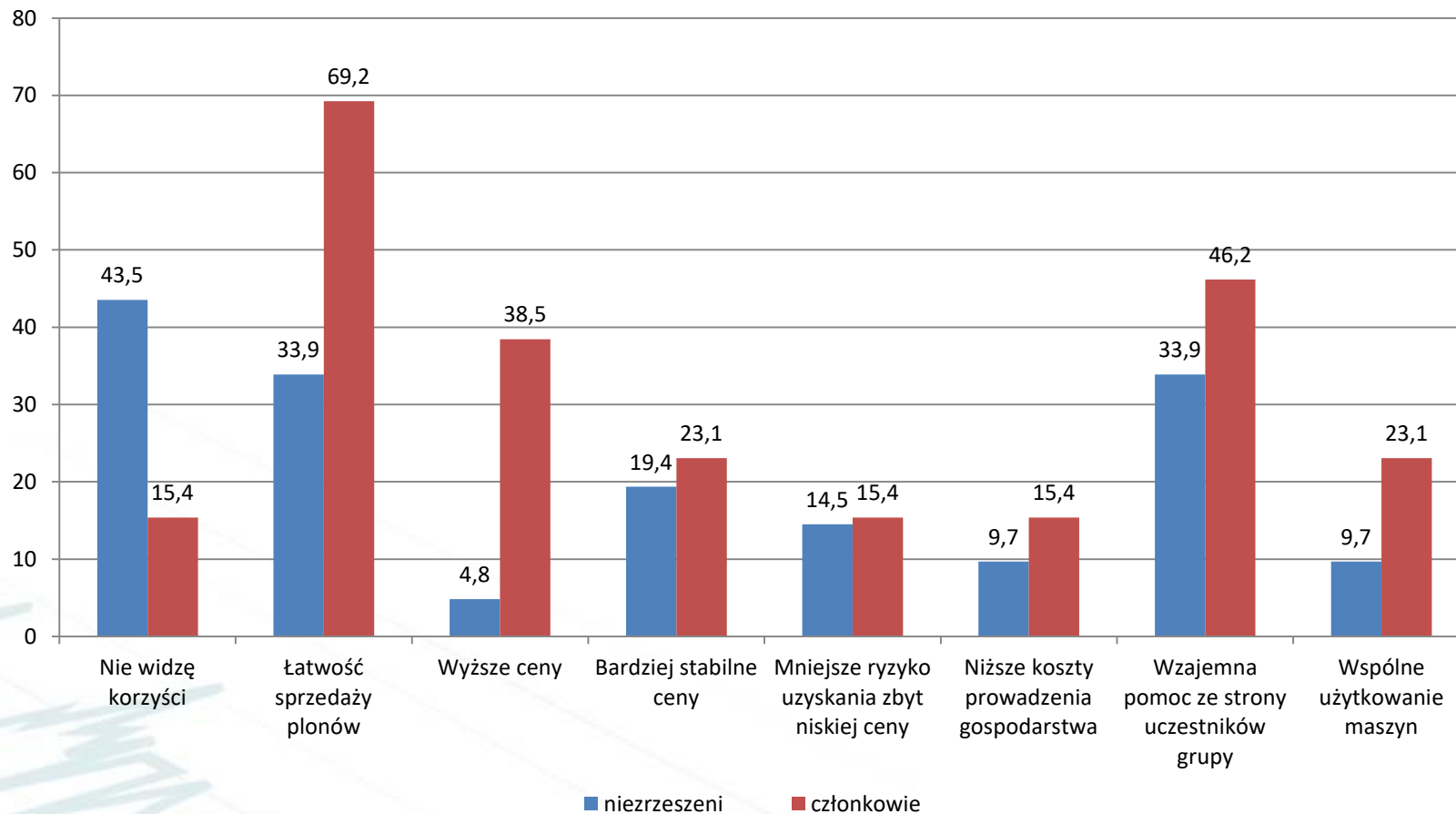
Główne źródła ryzyka w gospodarstwie

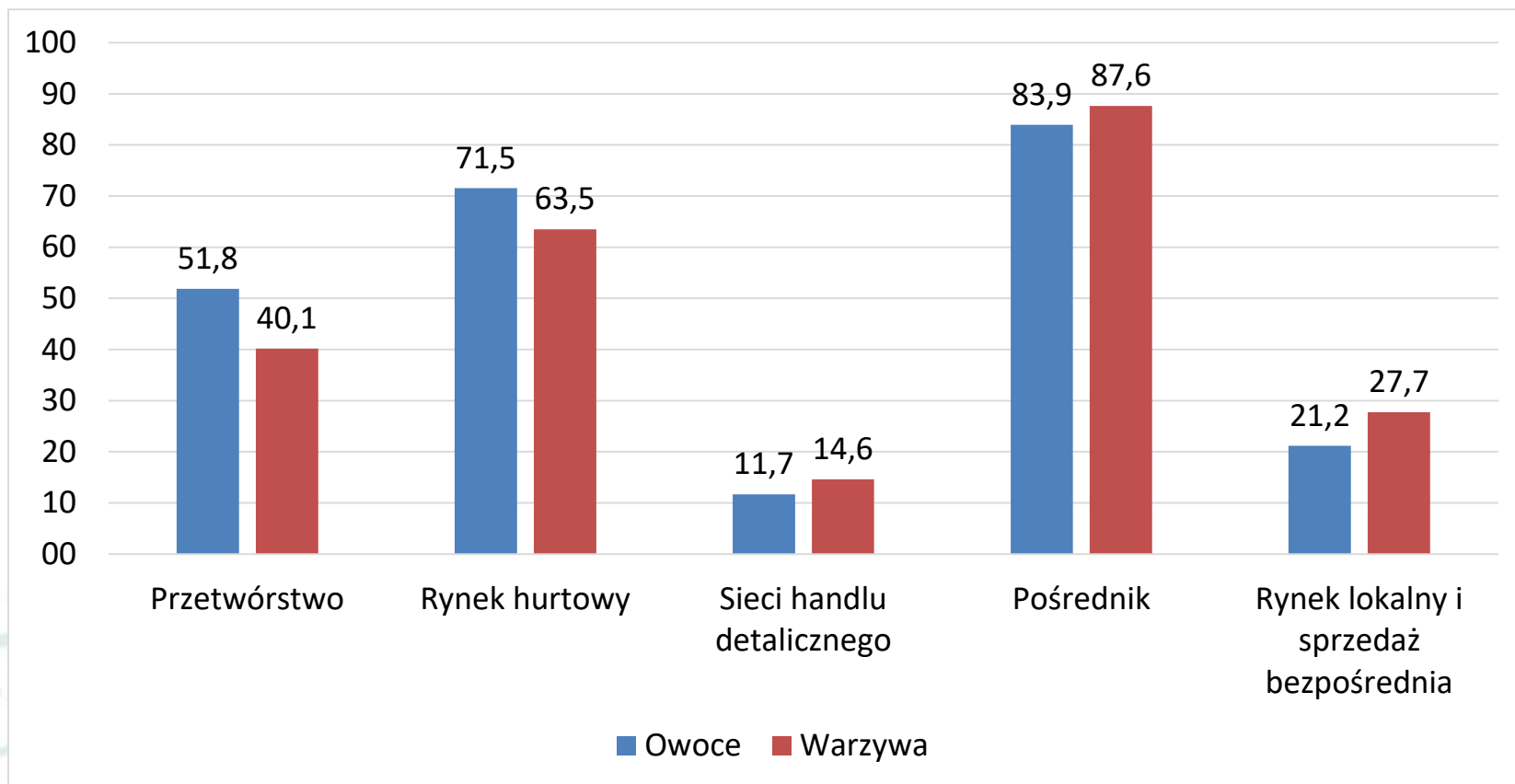
Przydatność wybranych narzędzi w ograniczaniu ryzyka cenowego w opinii respondentów

Procentowy udział odpowiedzi dotyczących korzyści wynikających z członkostwa w organizacji producentów

Udział głównych kanałów dystrybucji owoców i warzyw w procentach

Możliwości ograniczenia ryzyka cenowego

- Świadomość
- Wiedza
- Integracja pozioma i pionowa
- Narzędzia rynkowe
- Wsparcie za pośrednictwem WPR

Wnioski

- Producenci niechętnie podchodzą do możliwości uczestnictwa w organizacjach.
- Brak dostatecznego stopnia organizacji rynku uniemożliwia stosowanie części rozwiązań.
- Producenci przeważnie korzystają z podstawowych narzędzi w celu ograniczenia ryzyka
- Oferta ubezpieczeń nie jest dopasowana do potrzeb producentów.
- Znikoma integracja pionowa na rynku owoców i nierównomierna ekspozycja na ryzyko zmian cen, w przyszłości będzie skutkowałą zmniejszeniem produkcji i eksportu przetworów.
- Zielony Ład?

Dziękuję za uwagę.

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

